

ISMA
ANNO 1994

**ISMA University
of Applied Sciences**

**Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State University**

**PROFESSIONAL TRAINING
OF FUTURE SPECIALISTS AMIDST
MODERN REALITIES**

Scientific monograph

Volume 2

2025

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 25.02.2025 dated 25.02.2025*

REVIEWERS:

Djakons Romans – Dr.sc.ing., Professor, Academician, Chairman of the Board of ISMA University of Applied Sciences;

Sobol Yevhen – Doctor of Law, Professor, Rector of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University;

Haleta Yaroslav – Doctor of Pedagogy, Professor, Dean of the Faculty of Pedagogy, Psychology and Arts, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University;

Filonenko Oksana – Doctor of Pedagogy, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education, Dragomanov Ukrainian State University.

Professional training of future specialists amidst modern realities :
Scientific monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing»,
2025. 660 p.

CONTENTS

SECTION 1. Preparation of future primary school teachers for the formation of students' technological culture (Kotelyanets N. V.)	1
1. Didactic principles of labor training of primary school students.....	2
2. The structure and content of students' technological culture	5
3. Preparation of future primary school teachers for the formation of students' technological culture.....	11
SECTION 2. Higher education in the context of war and post-war reconstruction of Ukraine (Lavreniuk V. V.).....	24
1. Information and communication technologies in the modern education system	25
2. Patriotic education and spiritual development of the individual	33
SECTION 3. Communicative approach of teaching English in the paradigm of European integration (Leleka T. O.)	40
1. The problem's prerequisites emergence and the problem's formulation	42
2. The analysis of existing methods for solving the problem and formulating a task for the optimal technique development	46
SECTION 4. The results of research and experimental work on the identification of the effectiveness of the organization of methodical work at the National Academy of Sciences (Maydanenko S. V.)	71
1. The problem's prerequisites emergence and the problem's formulation...	72
2. The results of research and experimental work on the identification of the effectiveness of the organization of methodical work at the National Academy of Sciences.....	75
3. Indicators of levels of readiness of managers and teachers to organize methodical work	87
SECTION 5. Sustainable development of land use in urban agglomerations: training of specialists in the field of land cadastre (Malashchuk O. S., Novakovska I. O., Skrypnyk L. R.).....	94
1. The role of the land cadastre in the sustainable development of urban agglomerations	95

2. Training specialists in the field of land cadaster to ensure sustainable development.....	103
--	-----

SECTION 6. Relevance of integrating crypto exchange business and tourism: professional competencies and skills of specialists in the context of modern challenges (Melikh O. O., Kalmykova I. S.)	115
1. The problem's prerequisites emergence and the problem's formulation	116
2. The analysis of existing methods for solving the problem and formulating a task for the optimal technique development	119
3. Methodology for assessing risks in cryptocurrency-enabled tourism companies: a comparative approach.....	128

SECTION 7. Transformation of engineering thinking of complex systems designer (Mygal G. V.)	135
1. The problem of the human factor in complex systems. The human factor at the center: safety, sustainability, and adaptation to the future.....	138
2. Transforming the designer's mindset to create viable systems	144
2.1. Design thinking is the path to creating viable systems	144
2.2. Development of a new type of thinking – metaergonomic thinking.....	150
3. Transforming Education: Basic Concepts Necessary for Growing Engineering Maturity and Creating Viable Systems	151

SECTION 8. Current directions of intellectualization of the educational process management system (Mospan D. V.)	164
1. Formation of professional competence of future specialists in the context of contextual education in higher education	165
2. The analysis of existing methods for solving the problem and formulating a task for the optimal technique development	179

SECTION 9. Intelligent Technologies in the Educational Process and Their Impact on the Quality of Mathematical Knowledge (Motailo A. P.)	194
1. Development of the latest intellectual technologies and their impact on the quality of education.....	195
2. Analysis of the use of Computer Algebra Systems in the educational process and selection of the optimal software package for the study of mathematics	198
3. The use of CAS on the example of Maple in teaching and learning higher mathematics.....	203

SECTION 10. Distance learning in higher education institutions using digital technologies. Modern challenges (Nemtsova V. D., Poteiko P. I., Kolesnikova O. V.).....	219
1. Advantages of distance learning: focus on digital technologies.....	220
1.1. Interactive platforms and learning management systems (LMS).....	221
1.2. Artificial Intelligence and Adaptive Technologies	222
1.3. Використання віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) ...	223
1.4. Using Virtual (VR) and Augmented Reality (AR)	224
1.5. Blockchain technologies for data protection and increased transparency	225
2. Difficulties associated with the use of digital technologies in distance learning	225
2.1. Technical problems and limited access to technology.....	226
2.2. Lack of skills and digital literacy	226
2.3. Problems with motivation and self-organization	228
2.4. Problems with ensuring academic integrity	230
SECTION 11. Real estate investment analysis: integration into the educational process of specialists in the field of land cadastre (Novakovska I. O., Ishchenko N. F., Smolenska L.I.)	236
1. The role of investment analysis in ensuring sustainable economic development.....	236
2. The role of investment analysis in educational programs for training specialists in the field of land cadastre.....	244
SECTION 12. Organization of independent work of future teachers in the study of chemistry disciplines (Pliushch V. M.)	262
1. Didactic fundamentals of organizing students' independent work.....	264
2. Methodological system of complex independent work of future teachers in the study of chemistry disciplines.....	275
SECTION 13. Foreign language training of future hospitality professionals at higher education institutions (Pozdniakov O. V.)	289
1. Improving the level of foreign language communicative competence of hospitality students	291
2. Overcoming difficulties at simultaneous (sequential) learning of foreign languages by hospitality students	296

SECTION 14. Crisis environmental management in the education system of future professionals: relevance in wartime and post-wartime periods (Raichuk L. A.)	307
1. Environmental consequences of the Russo-Ukrainian war	308
2. The impact of military actions on protected areas and soils	308
3. Crisis environmental management as a tool for mitigating consequences	310
4. The role of adaptive leadership and communication in crisis conditions	318
5. Uncertainty and information challenges in crisis environmental management	319
6. Integrative approach to sustainable development and environmental policy	320

SECTION 15. A competent approach to teaching management disciplines in the conditions of the formation of “Industry 5.0” (Rossokha V. V.)	331
1. Prerequisites for teaching management disciplines based on a competent approach	331
2. The influence of “Industry 5.0” on the educational process in teaching management disciplines	338

SECTION 16. Peculiarities of the formation of psychophysical qualities of students by means of physical culture in the conditions of professional training (Samokhvalova I. Yu., Kharchenko S. M.)	348
1. Theoretical foundations of the distribution of training areas students of higher education	349
2. Determination of the effectiveness of the formation method psychophysical qualities of students in accordance with their future professional activity	356

SECTION 17. Training Future Specialists in the Field of Restorative Justice: Key Concepts, Domestic and International Implementation Experience, Philosophical Propedeutics in Pedagogy (Svietlichnyi I. V.)	367
1. The Basics of Philosophical Propedeutics for Educators	371
2. Preconditions and Genesis of the Development of Restorative Justice ...	373
3. Restorative Justice in International Legal Documents	377
4. Mediation and Agreements in Juvenile Criminal Proceedings: Preventing Juvenile Delinquency Through Restorative Justice	378

SECTION 18. Preparing Ukrainian social workers: adapting higher education to wartime requirements (Semigina T. V., Stoliaryk O., Yu., Slozanska H. I.)	387
1. Theoretical Framework and Research Methodology.....	389
2. Key Themes	393
3. Discussions	401
SECTION 19. Specifications of Training the Specialists for Healthy Food Industry under the Blended Learning Conditions (Simakhina G. O., Naumenko N. V., Kaminska S. V.).....	411
1. Healthy Food Industry and the Need to Train the Specialists of Principally New Generation.....	412
2. Advantages and Disadvantages of Blended Learning (in Particular, the Distance Education as Its Constituent).....	415
3. Professional Development of a Teacher as the Basis for Successful Specialists Training in Higher Education Institutions	426
SECTION 20. Professional Training of Probation Specialists Considering European Experience (Sirenko K. Yu., Dzhendzhero O. L., Dudka N. O.)	434
1. Key Areas of Specialization in Professional Training for Probation Specialists	435
2. Modern Technologies in the Professional Training of Probation Specialists	437
3. Harmonization of Professional Training for Probation Specialists Considering European Experience	438
4. Strategic Directions for the Development of Professional Training	440
SECTION 21. International cooperation with European partners in the process of reforming vocational education in Ukraine (Soloviov K. O., Sofishchenko I. Ya.)	446
1. Problems of development and reform of the vocational education system in Ukraine	446
2. Directions and prospects for the development of integration cooperation Ukraine in the field of development and modernization of vocational education.....	451
3. Economic effects of cooperation with European partners.....	455

SECTION 22. The teaching of higher mathematics in the context of preparing future engineering specialists for professional activity in wartime and post-war periods in Ukraine (Sulima O. V.)	462
1. The peculiarities of teaching higher mathematics to engineering students at a technical university during wartime	463
2. The prospects and challenges of teaching higher mathematics to future engineering professionals in a technical university in post-war times	469
SECTION 23. The role of coaching in the formation of professional thinking of specialists (Tishchuk O. A., Maievska O. M.)	481
1. Problems of professional thinking development	482
2. The role of coaching in the development of professional thinking	486
3. Coaching training	487
SECTION 24. Innovative processes in the reality of virtuum: ontological aspect (Kharchenko J. V., Kharchenko S. P.)	496
1. The phenomenon of virtuum as a metaphysical reality	497
2. The phenomenon of virtuum as a psychophysical reality	501
3. The phenomenon of virtuum as a reality of techno gnosis	506
SECTION 25. Developing speaking skills in university students using case technology (Khrystych N. S.)	519
1. Theoretical substantiation of the use of the case method as one of the types of interactive technologies in the development of students' speaking skills	520
2. Cases: types, functions and rules for their creation	531
3. System of exercises for case technology implementation	545
SECTION 26. Opportunities for Integrating Technology into the discipline of the psychology higher education landscape (Chadiuk O. M.)	555
1. The relevance of integrating technology into the discipline of the psychology higher education landscape	555
2. The integration of AI and VR into psychology education	557
3. Multidisciplinary Approaches and Sociological Implications of AI in Higher Education	560

SECTION 27. Professional training of future social workers for preventive activities in the youth environment (Chervonenko K. S.)	569
1. Social prevention and preventive activities of social work professionals	572
2. Professional training of future specialists in the social sphere	577
3. Components and conditions of future social workers' readiness for preventive activities	582
SECTION 28. Innovative pedagogical technologies in the context of modern social challenges: tools for developing critical thinking in online lectures on mathematical analysis (Chkana Ya. O., Shyshenko I. V., Udovichenko O. M.)	590
1. Research into the possibilities of developing critical thinking in the process of teaching mathematics	591
2. Features of online lectures on mathematical analysis in new realities	593
3. Possibilities for using cloud-based presentations to develop critical thinking in online lectures on mathematical analysis	598
SECTION 29. Adaptation: concept and role in organization of distance learning in wartime conditions (Shaikhislamov Z. R.)	606
1. The concept of adaptation. The meaning and types of adaptation	606
2. Features of distance learning in wartime conditions	618
SECTION 30. The role of self-change processes in personality formation of students of higher education institutions (Shaumian O. H.)	631
1. The role of the self-change processes of students of higher education institutions: pure hope and social loneliness	632
2. The role of self-change processes of students of higher education institutions: social adaptability, listening, conflict personality	640

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Червоненко К. С.

ВСТУП

Українське суспільство постійно перебуває під впливом глобалізаційних викликів й соціально-економічних та політичних трансформацій, які дестабілізують його розвиток, сприяють поширенню різноманітних деструкцій у соціальному середовищі, ефективне подолання яких може бути забезпечено цілеспрямованою системною діяльністю компетентних фахівців соціальної роботи.

Сучасний соціальний працівник має бути здатним забезпечувати реалізацію технологій соціальної та соціально-педагогічної роботи з різними категоріями клієнтів у різних соціальних інституціях, здійснювати соціальний захист, надавати широкий спектр соціальних послуг, як гарантованих державою, так і викликаних нагальними потребами сьогодення, бути мобільним та конкурентоздатним. Проте, головним призначенням сучасної соціальної роботи виступає не лише надання соціальних послуг та допомоги, а й попередження негативних впливів на життєдіяльність особистості, соціальної групи, суспільства. Особливо гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі. Саме молодь постійно перебуває у «зоні ризику» впливу негативних явищ та потребує якісної кваліфікованої допомоги фахівців, спрямованої, передусім, на їх профілактику виникнення та поширення. Інституційним базисом успішної профілактичної роботи виступає система професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, спрямована на формування їх готовності до реалізації соціально-профілактичної діяльності, відповідно до сучасних тенденцій, викликів, особливостей розвитку й функціонування молодіжного соціального середовища з урахуванням сучасних концептуальних підходів до змісту освіти фахівців соціальної сфери.

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери неодноразово виступала предметом наукових розвідок українських вчених. Зокрема, в дослідженнях Л. Рябухи¹

¹ Рябуха Л. З. Теоретичні та методичні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2019. 560 с.

й В. Савіцької² зосереджено увагу на визначенні складових професійної освіти соціальних працівників, до яких відносять опанування теоретичними знаннями й практичними вміннями, розвиток особистісно-професійних якостей та компетентностей. О. Карпенко³, досліджуючи цю проблему, зосереджує увагу на розвитку майбутніх фахівців «як суб'єктів соціально-професійної комунікативної діяльності» та визначає умови їх професійного становлення: формування професійно-орієнтованої мотивації, розвиток готовності до роботи в соціальній сфері, розробку практико-орієнтованого організаційно-методичного забезпечення, налагодження співпраці зі стейкхолдерами. У дослідженнях С. Калаур професійна підготовка розглядається з двох позицій: з методологічної – «як специфічного соціокультурного інституту трансляції спеціалізованого соціального та культурного досвіду, накопиченого суспільством; створення умов для ефективного професійного розвитку майбутнього фахівця»; із загальнонаукової – як «процесу і результату оволодіння певним стандартизованим змістом освіти у формі знань, умінь, навичок, компетентностей; безперервного процес розвитку, становлення особистості»⁴. Результатом професійної підготовки соціальних працівників, за думкою В. Костіної⁵ виступає сформована готовність майбутніх фахівців до ефективної її реалізації з різними групами клієнтів. Л. Кримчак наголошує на важливості забезпечення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців цілісності та динамічності «набуття не тільки комплексу професійних знань, умінь і навичок, а й особистісних рис, які необхідні для виконання професійних обов'язків

² Савіцька В. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне, 2015. 20 с.

³ Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти : науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / за ред. С. Я. Харченка. Дрогобич : Коло, 2007. 374 с.

⁴ Калаур С. М. Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2018. 676 с.

⁵ Костіна В. В. Формування готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 4. 2019. С. 147–154.

та самовдосконалення щодо соціального захисту населення»⁶. У роботі В. Корнешук, Ю. Колодійчук, М. Боделан⁷ детально висвітлено теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, конкретизовано сутність, структуру, умови, модель й методику формування означеної готовності.

Теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників щодо реалізації соціально-профілактичних інтервенцій з попередження виникнення різноманітних негативних явищ у соціальному, зокрема, молодіжному середовищі, представлені у роботах багатьох вчених. Так, В. Костіна⁸ ґрунтовно досліджує проблему підвищення рівня готовності фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації здобувачів освіти з використанням можливостей закладу вищої освіти та партнерської мережі різних соціальних інституцій. О. Клочко⁹ пропонує до впровадження авторську технологію підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. Н. Кабусь¹⁰ виокремлює компоненти готовності фахівців соціальної галузі до профілактики узалежненої поведінки учнів у закладах середньої освіти, виділяючи: мотиваційний, що визначає *сформованість* стійкої мотивації до професійної діяльності з попередження узалежненої поведінки учнівської молоді; когнітивний, яким передбачено оволодіння теоретичними знаннями про чинники, що зумовлюють розвиток залежності, стадії її розвитку, способи попередження, мету й завдання профілактики, принципи, зміст, оптимальні методи, форми й технології реалізації профілактичної роботи та діяльнісний, що характеризується

⁶ Кримчак Л. Сучасні підходи щодо професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 47. Т. 2, 2022 . С. 304–309.

⁷ Корнешук В. В., Колодійчук Ю. В., Боделан М. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : монографія / [Гол. ред. В. В. Корнешук]. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2018. 296 с.

⁸ Костіна В. В. Формування готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 4. 2019. С. 147–154

⁹ Клочко О. О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді: результати експеримент. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 69–80.

¹⁰ Кабусь Н. Д. Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики узалежненої поведінки учнів у закладах загальної середньої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Серія «Педагогічні науки»*. Випуск № 4. 2022. С. 49–57.

вмінням і досвідом проектування й реалізації системи роботи з профілактики узалежненої поведінки в закладах освіти. В. Поліщук, визначаючи особливості підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери до здійснення профілактики девіантної поведінки неповнолітніх наголошує на її комплексному характері, спрямованому «на створення оптимально сприятливих умов життєдіяльності, життєвого забезпечення і життєвої реалізації усіх громадян, що слугує важливою і необхідною передумовою попередження девіантної поведінки в дитячому і молодіжному середовищі; формування на рівні суспільства позиції несприйняття і осуду девіантної поведінки, включаючи, просвітницьку діяльність, соціальну рекламу, силу громадської думки, правові норми»¹¹. Р. Козубовський¹² активно досліджує готовність фахівців соціальної сфери до профілактики девіантної поведінки як особистісного стану, що передбачає наявність у суб'єкта образу, структури дії та спрямованості на її виконання. С. Сургова¹³ виокремлює та характеризує педагогічні умови готовності до превентивної діяльності майбутніх соціальних працівників.

Проте, незважаючи на численні наукові доробки, припускаємо, що проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності у молодіжному середовищі недостатньо висвітлена та потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

1. Соціальна профілактика та профілактична діяльність фахівців соціальної роботи

У межах нашого дослідження важливо звернути увагу на сутність та зміст дефініції «профілактика», що походить від давньо-грецької *πρόφύλακτικός* – «запобіжний», та є поліаспектною і має різні значення у правовій, медичній, педагогічній, психологічній, технічній, соціологічній сферах у значенні попереджувальні заходи, міри для недопущення чогось. У контексті соціальної педагогіки й соціальної роботи профілактику розглядають як комплекс психолого-педагогічних, соціально-економічних, медичних, політико-правових заходів,

¹¹ Поліщук В. Особливості підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери до профілактики девіантної поведінки неповнолітніх: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 2. 2023. pp. 157–166. DOI: 10.25128/2520-6230.23.2.1

¹² Козубовський Р. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з молоддю. *Молодий вчений*. № 3 (43), 2017 р. С. 394–397.

¹³ Сургова С. Ю. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с

спрямованих на попередження виникнення та розповсюдження негативних явищ у соціальному середовищі.

Погоджуємося з думкою О. Безпалько, Т. Журавель, І. Звереві, Т. Веретенко¹⁴ та ін., що у галузі соціальної педагогіки та соціальної роботи провідною категорією виступає «соціальна профілактика» як діяльність, спрямована на попередження виникнення і розвитку, усунення або нейтралізацію соціальних проблем або відхилень негативного характеру, що викликають соціально небезпечні прояви у поведінці особи.

У законі України «Про соціальні послуги» (2019 р.) соціальну профілактику внесено у перелік базових соціальних послуг (ст. 16), що передбачає запобігання виникненню складних життєвих обставин особистості або сім'ї, а здійснення соціально-профілактичної роботи визначено пріоритетним завданням діяльності центрів соціальних служб.

У Державному стандарті соціальної послуги (2015 р.) профілактика розглядається як «комплекс заходів, спрямованих на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного та психологічного характеру». Спрямованість послуги розкривається у її завданнях щодо «попередження проблем та негативних явищ на рівні особистості, сім'ї, групи, громади; попередження загострення вже існуючих проблем або негативних явищ; вплив на формування позитивних ціннісних орієнтацій та мотивування отримувачів послуги до зміни поведінки та/або подолання складних життєвих обставин; мінімізація ризику повторення (рецидиву) проблем або негативних явищ; адаптація, інтеграція та реінтеграція, ресоціалізація тих отримувачів соціальної послуги, які зазнали негативних наслідків у результаті обставин, які виникли, або поглиблення (погіршення) проблем та негативних явищ»¹⁵.

Відповідно до «Положення про психологічну службу у системі освіти України» (2018 р.), профілактика виступає одним з напрямів діяльності соціального педагога закладу освіти, як фахівця у галузі соціального виховання, що передбачає «своєчасне попередження відхилень у розвитку та становленні особистості, міжособистісних

¹⁴ Журавель Т. В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. Соціальна педагогіка : навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, Т. Г. Веретенко та ін. Київ : Академвидав, 2013. С. 85–101.

¹⁵ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>.

стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі», а також реалізацію просвітницько-профілактичної функції серед учасників освітнього процесу з питань «запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей, злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо»¹⁶.

Вищезазначене дозволяє розглядати соціальну профілактику як одну з провідних технологій діяльності соціального педагога й соціального працівника, спрямовану на попередження, виявлення та виправлення впливу негативних явищ на людей, а також створення умов для їх повноцінної гармонійної життєдіяльності у соціальному середовищі через спеціально організовану профілактичну діяльність, представлену системою спеціальних превентивних заходів.

Особливої уваги заслуговує організація профілактичної діяльності в учнівському й молодіжному середовищі, де важливо зосередити увагу на виявленні та ліквідації факторів та умов розповсюдження ризикованої поведінки серед учнів та молоді на початковому етапі зародження проблеми задля мінімізації негативних наслідків та недопущення її розповсюдження у соціумі.

Профілактична діяльність соціальних педагогів й соціальних працівників спрямована на попередження розвитку негативних явищ, превенцію соціальних та життєвих проблем, створення умов для гармонійного функціонування кожної окремої особистості та суспільства в цілому.

Основними завданнями профілактичної діяльності визначено:

- дослідження причин, факторів та наслідків виникнення негативних явищ в учнівському й молодіжному середовищі;
- активне запобігання різноманітним негативним впливам соціального середовища, що провокують виникнення проблем;
- збільшення можливостей для задоволення потреб, подолання проблем, повноцінної життєдіяльності молоді;
- активізація особистісних ресурсів молоді щодо забезпечення здатності протистояти негативним впливам;
- формування здатності особистості адекватно реагувати на проблеми, конструктивно їх вирішувати;
- налагодження співпраці та партнерської взаємодії з різними соціальними інституціями щодо провадження ефективної профілактичної діяльності.

¹⁶ Положення про психологічну службу у системі освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. URL: <http://surl.li/hipqv>

Виходячи із завдань, функціями профілактичної діяльності фахівців соціальної сфери, виступають діагностична (вивчення та оцінка особливостей соціального середовища, його впливу на особистість, причин і факторів неблагополуччя), реабілітуюча (організація системи заходів соціальної реабілітації й підтримки, подолання негативних проявів у поведінці), координуюча (координація зусиль соціальних інститутів щодо попередження й подолання негативних явищ), прогностична (прогнозування та визначення перспектив розвитку особистості)¹⁷.

Реалізація профілактичної діяльності має ґрунтуватися на загально-відомих принципах (О. Безпалько, С. Сургова), що виступають орієнтирами та визначають закономірності її провадження, є наскрізними та охоплюють усі рівні профілактичних інтвенцій:

- принцип системності, що передбачає розробку і реалізацію профілактичних заходів на основі системного аналізу ситуації;
- принцип стратегічної цілісності, що визначає дотримання єдиної стратегії профілактичної діяльності, відповідно до основних стратегічних напрямків профілактичних інтервенцій;
- принцип ситуаційної адекватності передбачає гнучкість профілактичної діяльності відповідно до реальної ситуації;
- принцип континуальності забезпечує безперервність, цілісність, динамічність, сталість, розвиток й удосконалення профілактичної діяльності;
- принцип взаємодії та співробітництва мережі соціальних інститутів у процесі реалізації профілактичної діяльності;
- принцип легітимності передбачає обов'язкове прийняття концепції профілактичної діяльності більшістю об'єктами впливу;
- принцип полімодальності і максимальної диференціації передбачає можливість широкого використання різноманітних підходів і методів у профілактичній діяльності;
- принцип активізації власних ресурсів людини забезпечує орієнтацію профілактичної діяльності на особистісні властивості та характеристики людини;
- принцип оптимальності дозволяє для досягнення мети профілактичної діяльності використовувати найефективніші засоби та найраціональніші підходи.

¹⁷ Сургова С. Ю. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с.

Традиційно виокремлюють три рівні реалізації профілактичної діяльності¹⁸, що розповсюджуються на молодіжне середовище, зокрема:

- загальнодержавний (загальносоціальний) – спрямовує діяльність держави, суспільства, соціальних інститутів на вирішення різноманітних суперечностей, які можуть провокувати виникнення негативних явищ у молодіжному середовищі;
- спеціальний (груповий) – забезпечує здійснення цілеспрямованого впливу на негативні фактори, які спричинюють конкретні проблеми у молодіжному середовищі з метою їх усунення;
- індивідуальний (особистісний) – забезпечує вплив на конкретну особистість, що демонструє певні відхилення.

Під час впровадження профілактичних заходів важливо диференціювати їх вид, що у Державному стандарті соціальної послуги профілактики визначається як: первинна, вторинна та третинна профілактика та конкретизується завданнями, якими у контексті учнівського й молодіжного середовища передбачено:

– *в межах первинної профілактики* – реалізація заходів інформаційно-роз'яснювального та просвітницького характеру, спрямованих на інформування молоді про різні аспекти негативних явищ (дослідження причин, факторів, механізмів впливу, наслідків); виховання цінностей здоров'я та здорового способу життя; виховання відповідальної поведінки; прогнозування життєвої перспективи, ефективного життєздійснення та позитивної самореалізації; гармонізацію життєдіяльності молоді особи; позитивну мотивацію та соціальну активність;

– *в межах вторинної профілактики* – запобігання розповсюдженню вже існуючих форм ризикованої поведінки молоді через підвищення рівня відповідних знань, умінь та навичок, необхідних для подолання проблеми; мотивування молоді до активної роботи над собою та спеціально організований професійний супровід цього процесу; визначення та підвищення особистісних ресурсів, розширення можливостей молоді для самостійного вирішення життєвих проблем; запобігання негативному впливу та підсилення підтримуючого середовища активної життєдіяльності молоді; сприяння залученню до профілактичних інтервенцій побудованих на моделі «рівний-рівному»;

– *в межах третинної профілактики* – запобігання повторних проявів негативних явищ, ризикованої поведінки молоді, їхню ресоціалізацію та адаптацію, відновлення особистісного і соціального статусу через організовану систему соціальної та психологічної реабі-

¹⁸ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>

літації, формування системи цінностей, а також знань, умінь та навичок; покращення якості життя як окремої особистості так і групи в цілому; налагодження конструктивних взаємовідносин з соціумом тощо.

Відповідно до змісту кожного з видів профілактики можна виділити оптимальні традиційні й інноваційні форми та методи профілактичної діяльності, серед яких найпоширенішими є: інформаційні та проблемні лекції, індивідуальні та групові бесіди, тематичні ігри, конкурси, вікторини, тренінгова робота, підготовка та публікація статей у пресі та соціальних мережах, виготовлення та розповсюдження соціальної реклами (відеоролики, буклети, бюлетені, плакати, білборди тощо), масові заходи (концерти, вуличні акції, шоу, свята), організація зустрічей з вузькими фахівцями в області права, медицини тощо.

Отже, організація та здійснення профілактичної діяльності в молодіжному середовищі виступає пріоритетною домінантою розбудови сучасного демократичного суспільства в умовах постійних модернізацій та динамічних змін соціального простору та вимагає спеціальної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників щодо формування їх готовності до реалізації соціально-профілактичного напрямку діяльності.

2. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери

Досліджуючи категорію «професійна підготовка», представлену у нормативно-правових та довідникових джерелах, визначаємо різні аспекти її розгляду як: системи заходів, що забезпечують формування готовності до здійснення професійної діяльності; процесу здобуття професії за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю; процесу формування в майбутнього суб'єкта професійної діяльності високого рівня професійних знань, умінь та навичок, які відповідають вимогам науково технічного прогресу, виховання соціально-активних членів суспільства з науковим світосприйняттям та творчим мисленням¹⁹.

Багатовекторність поняття демонструє його інтегративний характер та виступає складовою професійної освіти, яку у «Словнику термінів і понять сучасної освіти»²⁰ трактуються як «складник системи освіти України; комплекс педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями й навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвитку компетентності та професіоналізму, виховання загальної і

¹⁹ Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Вид. друге, доповн. й виправл. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

²⁰ Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.

професійної культури» та передбачає «формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання протягом життя (професійне навчання).

Пріоритетною домінантою в системі професійної освіти фахівців соціальної роботи в Україні виступає імплементація стандартів підготовки соціальних працівників, розроблених та схвалених провідними міжнародними організаціями соціальної роботи: Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи та Міжнародною федерацією соціальних працівників у 2020 році «Глобальні стандарти освіти та підготовки в галузі соціальної роботи»²¹, які, за твердженням Т. Семигіної²², мають стати ключовими орієнтирами, певними ідеалами для формування ефективних національних систем та моделей професійної підготовки фахівців соціальної роботи, а саме, сприяти визнанню та імплементації міжнародних нормативно-правових актів і стандартів, уніфікації термінології соціальної сфери, розвитку академічної та професійної мобільності, виступати рушійною силою для здійснення міжнародних досліджень в галузі соціальної роботи та підготовки практичних фахівців цієї галузі.

У системі національної освіти соціальних працівників основним орієнтиром їх професійної підготовки виступають «Стандарт вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти бакалавр, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота» (2019 р.) та «Стандарт вищої освіти: другий (магістерський) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти магістр, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота (2019 р.)», де метою їх професійного навчання визначено підготовку до вирішення складних завдань та проблем у соціальній сфері, зокрема, щодо управління соціальними процесами, індивідуальним розвитком особистості й фахової самоосвіти із застосуванням конкретних теорій та методів соціальної роботи. У стандартах чітко сформульовано вимоги до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, представлені переліком компетентностей (інтегральної, загальних, спеціальних) та результатів навчання, на формування яких має бути спрямована система фахової підготовки у профільних закладах вищої освіти.

²¹ Global Standards for Social Work Education And Training. 2020. URL: <http://surl.li/hioeo>

²² Семигіна Т. В. Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників як ідеалістичне бачення розвитку освіти із соціальної роботи. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* : монографія. Вінниця, 2020. С. 2–11.

Зосереджуючи увагу на предметі нашого дослідження та ґрунтуючись на положеннях вищезгаданих державних стандартів, а також визначених в них компетентностей й результатів професійного навчання майбутніх соціальних працівників визначаємо, що одним з важливих напрямів їх професійної підготовки виступає формування готовності до реалізації профілактичної діяльності, спрямованої на подолання, усунення та мінімізацію наслідків впливу негативних явищ у житті окремої людини та суспільстві в цілому. Сформульована теза підтверджується зазначеними у стандарті програмними результатами нормативного змісту підготовки, якими передбачено здатність майбутніх соціальних працівників використовувати профілактичні методи для запобігання можливих порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для вирішення конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

Враховуючи нормативні вимоги до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, а також результати аналізу численних досліджень з означеної проблеми, умовами її ефективності виступають: відповідність системи професійної підготовки вимогам змісту та якості професійної освіти, гуманістична спрямованість, особистісно та практикоорієнтованість, формування і розвиток професійно-важливих особистісних якостей та характеристик, професійних вмінь, навичок та компетентностей майбутніх фахівців, здатність та готовність до надання соціальних та соціально-педагогічних послуг різним категоріям клієнтів у різноманітних соціальних інституціях, а також постійне прагнення до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації та самоактуалізації.

Розв'язання складних теоретичних і практичних завдань у системі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери ґрунтується на відповідних методологічних засадах, які відображають особливості взаємодії й взаємозв'язку соціальних й соціально-педагогічних явищ та процесів, відповідно до конкретних методологічних принципів. Погоджуючись з науковими рефлексіями В. Корнещук, Ю. Колодійчук, М. Боделан²³ принципами ефективної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників виступають:

– принцип науковості, що передбачає відповідність змісту професійної підготовки майбутніх соціальних працівників сучасній парадигмі соціальної освіти та рівню розвитку міжнародної та вітчизняної соціальної роботи;

²³ Корнещук В. В., Колодійчук Ю. В., Боделан М. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : монографія / [Гол. ред. В. В. Корнещук]. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2018. 296 с.

– принцип ґрунтовності, який забезпечує інтеріоризацію майбутніми фахівцями знань, умінь, компетентностей, цінностей, необхідних для здійснення соціальної роботи як професійної діяльності;

– принцип професійної доцільності, спрямований на відбір оптимальних методів, форм і засобів навчання майбутніх соціальних працівників у ЗВО;

– принцип доступності навчання, заснований на відповідності змісту і засобів потенційним здатностям та можливостям майбутніх соціальних працівників;

– принцип систематичності і послідовності, спрямований на забезпечення логічності і впорядкованості у вивченні всіх освітніх компонентів, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки фахівців соціальної роботи;

– принцип практико-зорієнтованості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників;

– принцип наочності спрямований на формування у майбутніх соціальних працівників образного сприйняття особливостей здійснення соціальної роботи з різними категоріями клієнтів.

Досліджуючи проблему професійної підготовки фахівців соціальної роботи більшість науковців спираються на низку загальнонаукових підходів: аксіологічного, акмеологічного, інтегративного, ресурсного, системного, гармонізаційного, гуманістичного, культурологічного, синергетичного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого та ін., визначаючи та доводячи перевагу кожного з них. Проте, в умовах постійної модернізації системи професійної освіти, збагачення та зміни освітньої парадигми, розвитку нового напрямку вищої освіти – соціальної освіти, та актуалізації її ролі у формуванні професійних якостей майбутніх працівників соціальної сфери, не існує єдиного, універсального методологічного підходу. Тому, у контексті нашого дослідження, оптимальними для відображення специфіки та особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до реалізації профілактичної діяльності виступають системний, компетентнісний, гуманістичний, діяльнісний та особистісно-ресурсний підходи. Зосередимо увагу на їх обґрунтуванні.

Системний підхід є універсальним напрямом методології досліджень, що дозволяє розглядати професійну підготовку цілісно, враховуючи системоутворювальні зв'язки її елементів, механізми їх взаємодії та передбачає чітку структурованість й підпорядкованість складових процесу підготовки соціальних працівників до реалізації профілактичної діяльності. Виступає провідним методологічним прийомом пізнання, що об'єднує та забезпечує цілісне функціонування системоутворюючих елементів професійної підготовки майбутніх соціальних

працівників до реалізації профілактичної діяльності у молодіжному середовищі.

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери спрямований на формування їх професійних компетентностей, які виступають стратегічними орієнтирами реалізації вимог державного стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота з підготовки бакалаврів та магістрів ЗВО. Впровадження компетентнісного підходу забезпечує переорієнтацію результатів професійної освіти з накопичення знань, вмінь та навичок на формування здатностей та готовностей до успішної професійної діяльності, в тому числі, з реалізації соціально-профілактичного напрямку.

Гуманістичний підхід у соціальній роботі виступає центральним дороговказом у системі професійної підготовки майбутніх фахівців, «в центрі якого унікальна цілісність особистості майбутнього соціального працівника, який намагається максимально реалізувати свої знання та вміння під час професійної діяльності»²⁴ на основі гуманістичних цінностей: співчуття, милосердя, любові, справедливості, честі, гідності, совісті, відповідальності, поваги тощо. У процесі профілактичних інтервенцій щодо попередження і подолання проблем у конкретних цільових групах, фахівець має діяти неупереджено та враховувати право кожного індивіда на унікальність, повагу та гідне ставлення до кожної особистості.

Діяльнісний підхід у професійній освіті зосереджує увагу на формуванні у майбутніх фахівців спеціальних професійно зумовлених умінь і навичок практичної профілактичної діяльності у різних сферах соціальної роботи, інтеграцію теорії та практики, що може бути забезпечено цілеспрямованим практико зорієнтованим навчанням, активним включенням майбутніх фахівців до реалізації соціально значущих й волонтерських ініціатив, залученням до різних активностей в рамках діяльності органів студентського самоврядування. Провідне місце займає передбачена освітньою програмою підготовки фахівців навчальна практика, спрямована на безпосередню реалізацію профілактичного напрямку діяльності.

Особистісно-ресурсний підхід передбачає врахування індивідуальності, самоцінності особистості кожного студента у процесі його професійної підготовки, його цінностей й смислоттєвих орієнтирів, які виступають своєрідними формами прийняття, переживання, оцінки індивідуальних життєвих прагнень і дій особистості, цілей і цінностей, що спрямовують життєвий шлях людини і виступають результатом

²⁴ Корнєшук В. В., Колодійчук Ю. В., Боделан М. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : монографія / [Гол. ред. В. В. Корнєшук]. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2018. 296 с.

індивідуального вибору. В рамках цього підходу пріоритетами підготовки до профілактичної діяльності виступають розвиток професійно-особистісних якостей й характеристик, творчого потенціалу, цілеспрямованості, відповідального ставлення, потреби у саморозвитку, самореалізації, визначенні життєвої концепції, мети, способів реалізації сутнісних сил, вміння розв'язувати проблеми тощо.

3. Компоненти та умови готовності майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності

Результатом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності виступає їх професійна готовність до реалізації соціально-профілактичного напрямку роботи. Саме поняття «готовність до професійної діяльності» досить неоднозначно трактується вченими, проте, характеризується спільними ознаками: складне інтегративне явище (утворення); стан, якість, властивість, характеристика; полікомпонентний феномен; умова успішної професійної діяльності; здатність до професійної діяльності тощо. Традиційними характеристиками готовності виступають її постійний характер й багатокомпонентна структура.

Враховуючи окреслені контекстуальні рамки нашої наукової рефлексії, готовність до профілактичної діяльності майбутніх соціальних працівників визначаємо як інтегративну особистісну здатність впроваджувати профілактичні заходи первинного, вторинного та третинного характеру на різних рівнях її реалізації, представлену єдністю взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-особистісного, когнітивно-змістовного та діяльнісного, детальна характеристика яких зосереджена у наших попередніх дослідженнях²⁵. Коротко схарактеризуємо їх функціональний потенціал.

Важливою складовою мотиваційно-особистісного компоненту готовності майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності виступає їх внутрішньо зумовлена позитивна мотивація та потреба до реалізації зазначеної діяльності, що ґрунтується на позитивних стимулах та виступає джерелом розвитку особистості, сприяє осмисленню й адекватному розумінню потреби ініціювати та здійснювати системні зміни у соціальній сфері, покликані оптимізувати умови життєдіяльності,

²⁵ Chervonenko K. S. Components of future social workers' readiness for preventive activity among the youth. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2023. Вип. 1(8). С. 114–122. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-8-1>

соціального й життєвого забезпечення усіх членів суспільства й усунути фактори ризику виникнення негативних явищ у ньому. Особистісна складова націлена на формування системи особистісно-професійних якостей та характеристик майбутніх фахівців соціальної роботи, необхідних для провадження профілактичної діяльності: уважності, емпатії, впевненості, комунікабельності, організованості, толерантності, щирості, креативності, здатності до самоконтролю, самоаналізу тощо.

Когнітивно-змістовий компонент готовності майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності характеризується системою професійних знань, які розкривають фактори та причини виникнення ризикованої поведінки у представників різних груп клієнтів; особливості нормативно-правового забезпечення профілактичної діяльності; психолого-педагогічні засади її реалізації; сутність, мету, завдання, принципи, зміст, види, рівні реалізації профілактичних заходів та профілактичних програм; особливості їх розробки та впровадження з урахуванням рівнів розповсюдження та цільової аудиторії; стратегії, моделі та технології соціально-профілактичної діяльності; альтернативні види змістової соціально значущої й соціокультурної діяльності; політику пропаганди здорового способу життя, культури здорової дозвілєвої діяльності тощо.

Діяльнісний компонент готовності спрямований на забезпечення формування спеціальних вмінь та навичок у майбутніх соціальних працівників до реалізації ефективної профілактичної діяльності: дослідження причин та умов виникнення негативних явищ у конкретному соціальному середовищі; мотивування молоді до збереження та зміцнення здоров'я; формування цінності здоров'я та здорового способу життя; інформування щодо способів відповідальної поведінки; впровадження безпечних поведінкових практик; запобігання негативному впливу соціального оточення; планування, розробка та впровадження профілактичних заходів, проєктів, програм реабілітації й підтримки; здійснення впливу на особистість та проблемне середовище; моніторинг ефективності профілактичної діяльності; координація зусиль усіх зацікавлених у попередженні й подоланні негативних явищ; проєктування подальшого розвитку тощо.

Спираючись на результати теоретико-методологічного аналізу проблеми, сучасні вимоги до фахівців соціальної роботи, а також наші попередні розвідки²⁶, сформулюємо педагогічні умови, які, на нашу

²⁶ Червоненко К. С. Навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності. *Соціальна робота: виклики сьогодення* : збірник наукових праць за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 25–26 травня 2023 р.). / за заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Калаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2023. С. 46–48.

думку, сприятимуть підвищенню якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО щодо реалізації профілактичної діяльності у молодіжному середовищі:

- урізноманітнення освітніх програм підготовки фахівців спеціальності 231 Соціальна робота навчальними дисциплінами нормативної та вибіркової складової, спрямованими на їх підготовку до здійснення соціально-профілактичної діяльності;

- залучення майбутніх фахівців соціальної сфери до науково-дослідної роботи з проблеми провадження профілактичної діяльності у сфері практичної соціальної роботи;

- урізноманітнення програм практичної підготовки майбутніх соціальних працівників;

- залучення студентів до активної позанавчальної діяльності з реалізації профілактичних заходів в рамках функціонування студентського самоврядування.

Розглянемо детальніше виокремлені умови.

Відповідно до першої умови, серед дисциплін, що спрямовані на підготовку майбутніх соціальних працівників до здійснення соціально-профілактичної діяльності визначаємо «Технології соціальної та соціально-педагогічної роботи», «Соціальна профілактика», «Медіація у соціальній роботі», «Профілактика та корекція відхилень у поведінці», «Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки», «Профілактика адиктивної (залежної) поведінки молоді», «Профілактика булінгу та насильства в молодіжному середовищі», «Соціально-педагогічна профілактика делінквентної поведінки» тощо. Вивчення означених дисциплін сприятиме формуванню у майбутніх фахівців системи теоретичних знань з реалізації профілактичної діяльності: зміст, сутність, мета, завдання, принципи, об'єкти, суб'єкти, види, рівні, форми, методи, технологія соціальної профілактики; нормативне підґрунтя профілактичної діяльності; напрями та класифікація соціально-профілактичних заходів відповідно до вікових та індивідуальних особливостей; моделювання соціально-профілактичних інтервенцій; зміст й напрями соціально-профілактичних втручань у ризиковане для учнівської та студентської молоді середовище. В рамках практичної складової студентам можна запропонувати завдання, спрямовані на формування спеціальних вмінь та компетентностей з виявлення та діагностування негативних явищ, які вимагають профілактичного втручання з боку фахівців, складання та впровадження профілактичних програм різного рівня; розробки інформаційно-профілактичних матеріалів (буклетів, бюлетенів, плакатів); планування та організації соціально-профілактичних заходів в учнівському та молодіжному середовищі; вибір ефективних засобів профілактики тощо.

Реалізація другої умови – залучення майбутніх фахівців соціальної сфери до науково-дослідної роботи з проблеми реалізації профілактичної діяльності – дозволить їм не лише розширити й поглибити теоретичні знання під час підготовки наукових робіт, а й проводити ґрунтовні самостійні дослідження, спрямовані на попередження виникнення та розповсюдження ризикованої поведінки й негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі. Основну тематику досліджень важливо зосередити на вирішенні проблем пропаганди здорового способу життя, профілактики соціально небезпечних захворювань (ВІЛ/СНІД, туберкульоз та ін.), тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотичних речовин в молодіжному середовищі, організації соціально-профілактичної діяльності щодо попередження розповсюдження злочинності серед неповнолітніх, соціальної профілактики та протидії насильству й торгівлі людьми, а також профілактики різних залежностей тощо. Результати науково-пошукової діяльності студентів повинні бути апробовані в рамках роботи науково-практичних конференцій різних рівнів, а також наукових семінарів, презентацій студентських наукових робіт, на студентських олімпіадах, публічних захистах бакалаврських та магістерських робіт, засіданнях наукових гуртків тощо.

Третя умова ефективної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності передбачає урізноманітнення програм навчальних практик завданнями щодо реалізації профілактичної діяльності.

Важливо відмітити, що у закладах вищої освіти навчальні практики виступають обов'язковим компонентом навчальних планів підготовки майбутніх соціальних працівників та регламентуються відповідними положеннями про організацію та здійснення практичної підготовки. У планах вони представлені різними видами відповідно до навчальних семестрів: ознайомлювальною, педагогічною, виробничою, волонтерською, організаційною, професійно-орієнтованою, науково-дослідною, асистентською тощо. Загальною метою навчальних практик виступає ознайомлення студентів зі специфікою майбутньої спеціальності, розвиток їх індивідуальних, професійних, творчих здібностей, особистісного потенціалу та формування практичних умінь та компетентностей реалізовувати різні напрями професійної діяльності. У контексті нашого дослідження, майбутнім фахівцям можна запропонувати наступні завдання, спрямовані на реалізацію профілактичної діяльності в учнівському та молодіжному середовищі:

- розробку освітньо-профілактичних програм для дітей та молоді, тематика яких охоплює проблеми: підвищення якості життя сучасної молоді; безпечної молодіжної поведінки; формування моральних цінностей та адекватної поведінки молоді відповідно до загально-

прийнятих соціальних норм; профілактики конфліктів, гендерної нерівності в учнівському та молодіжному середовищах; профілактики правової необізнаності, ризикованої поведінки, залежностей та соціально небезпечних захворювань молоді (алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, тютюнопаління, ВІЛ/СНІДу) тощо;

- впровадження заходів з первинної, вторинної й третинної профілактики з різними суб'єктами впливу на різних рівнях нейтралізуючого, компенсаторного, попереджувального, усуваючого та контролюючого характеру, а саме: профілактичних бесід; консультацій та зустрічей з вузькими спеціалістами в галузі медицини, психології, права; проєктів; акцій; дискусійних клубів; тренінгів та тренінгових занять; семінарів та лекторіїв; прес-конференцій; перегляд та обговорення відео контенту; залучення до квестів; організація виставок та фотовиставок; презентацій власних доробок тощо;

- створення та розповсюдження інформаційних матеріалів просвітницько-попереджувального характеру для запобігання виникнення ризикованих форм поведінки учнівської та студентської молоді: плакатів, буклетів, пам'яток, бюлетенів, друкованої та соціальної реклами тощо.

Навчальна практика, насичена завданнями з реалізації профілактичної діяльності майбутніми соціальними працівниками, дозволить сформувати спеціальні уміння та компетентності, а також набути практичного досвіду щодо планування, розробки, підготовки, організації та впровадження технології профілактики конкретної проблеми у молодіжному середовищі, визначаючи зміст, стратегію, моделі, форми й методи роботи.

Наступною умовою оптимізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до реалізації профілактичної діяльності у молодіжному середовищі виступає їх залучення до активної соціально значущої позанавчальної діяльності профілактичної спрямованості в рамках функціонування студентського самоврядування й мережі різноманітних соціальних інституцій. Активна соціокультурна волонтерська діяльність дозволяє майбутнім фахівцям у реальних умовах застосувати професійні вміння та набувати досвід реалізації профілактичних заходів, присвячених, передусім, пропагуванню ідей здорового способу життя та формування позитивної мотивації до зміни способу життя та ризикованої поведінки сучасної молоді.

ВИСНОВКИ

Отже, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників характеризується багатогранністю та поліаспектністю і передбачає засвоєння фундаментальних знань, формування вмінь та готовностей до реалізації широкого спектру напрямів професійної діяльності,

одним з яких визначено готовність до профілактичної діяльності у молодіжному середовищі – інтегративної особистісної здатності впроваджувати профілактичні заходи первинного, вторинного та третинного характеру на різних рівнях її реалізації, представленої сукупністю взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-особистісного, когнітивно-змістового та діяльнісного.

Ефективне формування означених компонентів може бути забезпечено через реалізацію в системі їх фахової підготовки педагогічних умов: впровадження в освітні програми підготовки фахівців спеціальності 231 Соціальна робота навчальних дисциплін нормативної та вибіркової складової соціально-профілактичної спрямованості; залучення майбутніх фахівців соціальної сфери до науково-дослідної роботи з проблеми реалізації профілактичної діяльності; урізноманітнення програм навчальних практик завданнями, спрямованими на реалізацію профілактичного напрямку роботи; залучення до активної соціально-значущої позанавчальної діяльності профілактичної спрямованості в рамках функціонування студентського самоврядування.

АНОТАЦІЯ

У статті актуалізовано проблему професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності у молодіжному середовищі. Огляд літератури дозволив визначити теоретико-методологічні основи фахової підготовки майбутніх фахівців до реалізації соціально-профілактичних інтервенцій. Розглянуто особливості профілактичної діяльності фахівців соціальної роботи та ключові підходи й принципи професійної підготовки до її реалізації. Схарактеризовано компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності: мотиваційно-особистісний, когнітивно-змістовий та діяльнісний. Сформульовано педагогічні умови, що сприятимуть підвищенню якості їх професійної підготовки в умовах ЗВО щодо провадження профілактичної діяльності у практичній соціальній роботі. У висновках наголошено на поліаспектності та багатовекторності напрямів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема щодо готовності до профілактичної діяльності у молодіжному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Вид. друге, доповн. й виправл. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Журавель Т. В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. *Соціальна педагогіка* : навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін. Київ : Академвидав, 2013. С. 85–101.

3. Кабусь Н. Д. Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики узалежненої поведінки учнів у закладах загальної середньої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Серія «Педагогічні науки»*. Випуск № 4. 2022. С. 49–57.

4. Калаур С. М. Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2018. 676 с.

5. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти : науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / за ред. С. Я. Харченка. Дрогобич : Коло, 2007. 374 с.

6. Ключко О. О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді: результати експеримент. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 69–80.

7. Козубовський Р. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з молоддю. *Молодий вчений*. № 3 (43), 2017 р. С. 394–397.

8. Корнещук В. В., Колодійчук Ю. В., Боделан М. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : монографія / [Гол. ред. В. В. Корнещук]. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2018. 296 с.

9. Костіна В. В. Формування готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 4. 2019. С. 147–154.

10. Кримчак Л. Сучасні підходи щодо професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 47. Т. 2, 2022 . С. 304–309.

11. Поліщук В. Особливості підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери до профілактики девіантної поведінки неповнолітніх: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 2. 2023. pp. 157–166. DOI: 10.25128/2520-6230.23.2.1

12. Положення про психологічну службу у системі освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. URL: <http://surl.li/hipqq>

13. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>

14. Рябуха Л. З. Теоретичні та методичні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2019. 560 с.

15. Савіцька В. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. ун-т вод. госп-ва та природо-користування. Рівне, 2015. 20 с.

16. Семигіна Т. В. Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників як ідеалістичне бачення розвитку освіти із соціальної роботи. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* : монографія. Вінниця, 2020. С. 2–11.

17. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Северодонецьк, 2020. 194 с.

18. Сургова С. Ю. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с.

19. Червоненко К. С. Навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності. *Соціальна робота: виклики сьогодення* : збірник наукових праць за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 25-26 травня 2023 р.). / за заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Ка-лаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2023. С. 46–48.

20. Chervonenko K. S. Components of future social workers' readiness for preventive activity among the youth. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2023. Вип. 1(8). С. 114–122. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-8-1>

21. Global Standards for Social Work Education And Training. 2020. URL: <http://surl.li/hioeo>

Information about the authors:

Chervonenko Kateryna Serhiivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology and Social Work
Municipal Institution of Higher Education
“Khortytisia National Educational and Rehabilitational Academy”
of Zaporizhzhia Regional Council
59, Naukove Mistechko St, 69017, Zaporizhzhia, Ukraine